

TOPRAK UYANIRSA ADLI ESERDE EĞİTİM VE ÖĞRETMEN İDEALİZMİ

Erol OGUR*

Öz

Cumhuriyet döneminde eğitimin başlıca amacı, okullarda Cumhuriyet rejiminin gerektirdiği ve yeni Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu nesiller yetiştirmek olmuştur. Bunun yanında, öğretmen yetiştirme ve öğretmenlerin belirlenen eğitim ilkelerini gerçekleştirecek nitelikte yetiştirilmelerine yönelik çalışmalara önem verilmiştir. Mustafa Kemal, milletin kalkınmasının çağın gereklerine uygun millî ve çağdaş bir eğitim programıyla mümkün olabileceğine inanmaktadır. Bu sebeple, uygulanacak millî eğitim politikalarının temel amacının halkı, köylüyü eğitmek ve ülkenin ihtiyaç duyabileceğini insan gücünü yetiştirmek olduğunu vurgulamıştır. Çünkü ülkedeki nüfusun önemli bir kısmı köylerde yaşamaktadır. Ülke ekonomisinin de büyük ölçüde tarıma bağlı olduğu ülkemizde, köylünün modern düşüncüyü benimseyecek, ekonomik hayata katkı verecek tarzda, köyünde eğitilmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla, köye eğitimi götürmek ve köy öğretmeni yetiştirmek eğitimin önemli bir amacı olmuştur. Ülkenin kalkınması ve ileri gitmesinin eğitim ve öğretmen aracılığıyla gerçekleşeceği düşüncesi Türk romanında da konu olarak işlenmiştir. *Çalikuşu*, *Yakılacak Kitap*, *Acımak*, *Yeşil Gece*, *Vurun Kahpeye* gibi romanlarda, öğretmen kahramanlar aracılığıyla bu yönde bir eğitim ve öğretmen idealizmi dile getirilmiştir. Şevket Süreyya Aydemir, köyü ve köylüyü merkeze aldığı *Toprak Uyanırsa* romanında, eğitim ve öğretmen aracılığıyla bir toplum kalkındırma projesi ortaya koymuştur. Bu çalışmada, *Toprak Uyanırsa* adlı eserde, kahramanı köy öğretmeni olan eğitimcinin gözünden köyün, köylünün nasıl görüldüğünü; köye ve köylüye yönelik eğitim ve öğretmen idealizminin nasıl yansıtıldığını belirlemek amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toprak Uyanırsa, Köy Eğitimi, Eğitim İdealizmi, Öğretmen İdealizmi.

EDUCATION AND TEACHER IDEALISM IN THE NOVEL CALLED 'TOPRAK UYANIRSA'

Abstract

In the Republican period, the main aim of education was raising generations in the way required by the republican regime and needed by the new Turkey. Besides this, emphasis was laid on the works aiming to train teachers having acquired necessary qualities to actualize determined educational principles. Mustafa Kemal held the opinion that the development of the nation could only be achieved through a national and contemporary education program answering the needs of the time. For this reason, the main aim of the national education policies was to train villagers and raise the human force needed by the country. For an important part of the population were living in villages. In our country where the national economy depended greatly on agriculture, it was aimed to train villagers to adopt modern thought and contribute to economic life. For this purpose, bringing education to villages and training village teachers became an important purpose of education. The thought that the development and progression of the country could be achieved through education and teacher reflected to the Turkish novel as well. In such novels as *Çalikuşu*, *Yakılacak Kitap*, *Acımak*, *Yeşil Gece*, *Vurun Kahpeye*, an education and teacher idealism of this kind was mentioned through teacher heroes. In his novel "*Toprak Uyanırsa*" in which village and villager put in the center, Şevket Süreyya Aydemir put forward a community development project through education and teacher. In this study, it was aimed to determine how the hero, an educationalist, a village teacher, perceived the village and the villager and also how the education and teacher idealism toward the village and the villager was reflected in the work entitled *Toprak Uyanırsa*.

Keywords: Toprak Uyanırsa, Village Education, Education Idealism, Teacher Idealism.

* Dr. Öğr. Üyesi, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, ogur@uludag.edu.tr

GİRİŞ

Eğitim, değişik şekillerde tanımlanabilecek bir kavramdır. Ancak onun en belirgin özelliği, toplumun bütün fertlerini kapsayan ortak bir aksiyon oluşudur (Yılman, 1987: 43). Eğitim, örgün eğitim kurumlarında verilen bir süreç olmak yanında, yaygın eğitim şeklinde, okul dışındaki bilgi ve beceri kazanmaya-kazandırmaya yönelik faaliyetler, etkileşimler ve yaşam için gerekli alışkanlıkların kazandırılması faaliyetleri olarak da değerlendirilmektedir.

Ülkemizde yeni bir eğitim ve öğretmen yetiştirme sistemi kurma çalışmaları daha Kurtuluş Savaşı yıllarında başlamıştır. Cumhuriyet döneminde eğitimin başlıca amacı, okullarda cumhuriyet rejiminin gerektirdiği ve yeni Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu nesiller yetiştirmek olmuştur. Bu dönemde eğitim konusunun ele alındığı toplantılarda, öğretmen yetiştirme işine de yer verilmiştir (Öztürk, 1996).

Mustafa Kemal, 1 Mart 1922'de TBMM'nin birinci dönem üçüncü toplantısında çağın gereklerine uygun millî ve çağdaş bir eğitim programının izlenmesi gerektiğini ifade eder. Millî eğitim politikalarının temel amacı, halkı, köylüyü eğitmek ve ülkenin ihtiyaç duyduğu insan gücünü yetiştirmektir. Mustafa Kemal, bu amacı gerçekleştireceklerin öğretmenler olacağını şöyle işaret eder: “*Öğretmenler, ordularımızın kazandığı zafer, sizin ve sizin ordularınız için yalnız zemin hazırladı. Hakiki zaferi siz kazanacak ve koruyacaksınız. Ben ve sarsılmaz imanla bütün arkadaşlarım sizi izleyeceğiz ve sizin karşılaşacağınız her engeli kıracağız*” (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, 2006: 48).

Mustafa Necati Bey'in ölümünden sonra 1932'de Dr. Reşid Galib'in Maarif Vekili olmasıyla Köy öğretmeni yetiştirme konusu yeniden gündeme gelmiştir. Galib'in bakanlığı döneminde bir Köy İşleri Komisyonu kurulmuş ve “Köy öğretmeni neler yapmalı ve nasıl olmalı?” sorularına yanıt aranmıştır. Bu raporda: “*Öyle bir köy muallimi tipi yaratmalıyız ki, o, köylünün yalnız itikatlarını işlemek ve içtimai muamelelerine müessir olmakla da kalmayın. Köyün maddi simasını, iktisadi hayatını da değiştirsin. Çünkü içinde yaşadığımız Türk cemiyeti de artık durgun bir cemiyet olamaz. O artık daima inkişaf eden yani maddi bünyesi yeniden kurulan hareketli bir cemiyet olmak mecburiyetindedir*” açıklamasına yer verilmiştir. Bu rapora göre köy öğretmeni hem lâik, devrimci ve Cumhuriyet'e inanmış olmalı ve bu değerleri köy halkına aşılmalı hem de aydın bir birey olarak çağdaşlığın gereklerini köyde uygulayabilmelidir. Köylülere rehberlik ederek köyün iktisadî ve maddi olarak gelişmesine katkı sağlamalıdır (Cenan, 2015: 35-36).

Cumhuriyet döneminde, köylüyü ve köy çocuklarını eğitimden geçirmenin önemi ve farkına da varılmıştır. Millî Eğitim Bakanı Saffet Arıkan, mevcut eğitim sisteminin köylünün eğitiminde bir işe yaramadığına, değişik usullere başvurmanın gerektiğine inanmaktadır. Ona göre, amaç, mektebi köylünün hayatına, ihtiyaçlarına uydurmaktır. Köylü, öğretmenden amelî yaşayışını kolaylaştıracak, tabiata karşı yaptığı mücadelede kendisine yardım edebilecek bilgiler istemektedir. Dolayısıyla köy mektebi ve mualliminin vazifesi, köylüyü amelî hayata hazırlamak olmalıdır. Toprak işleme, demircilik, ev yapımı gibi işleri köylüye öğretmek suretiyle köylüyü amelî hayata kavuşturabilecek bir mektep yapısı ortaya çıkacaktır. Köylü bu okulu elbette sevecektir. Fakat bu mektebi kurarken öğretmen meselesi de çok önemlidir. Çünkü büyük şehirlerde yetişmiş olan öğretmenler istemeyerek köylere gitmekte, çaresizce köyden kurtulmanın çaresini aramaktadırlar. Bunun için öğretmenler köy muhiti, köy hayatı şartları içinde ve köy muallimini andıran bir muhitte yetişmelidir. Kendisi köy hayatını yaşamalıdır ve köylünün ihtiyaçlarını ta mektepten kavramalıdır. Böyle yetişen öğretmenin

kafası fuzuli nazariyelerle dolmamış, köyün ameli ihtiyaçlarını tatmin edebilecek ameli bilgi ve becerilerle donatılmış olmalıdır (Arıkan, 1935: 346-348).

Cumhuriyet döneminde eğitim hedeflerini gerçekleştirebilmek için, Batıdan çeşitli eğitimciler ülkeye davet edilmiştir. Bunlardan biri, Maarif Vekaleti'nin daveti üzerine 1924 yılında Türkiye'ye gelen John Dewey'dir. Yaklaşık iki ay süren incelemelerinin ardından Bakanlığa inceleme ve görüşlerinin sonuçlarını içeren iki rapor sunmuştur. Bu raporlarda, Cumhuriyet döneminde, okulu hayata hazırlık değil, bizzat hayatın kendisi olarak gören "pragmatist" eğitim anlayışı öne çıkar. Bu anlayış, ülkemizde Köy Enstitüleri ile en ileri seviyesine ulaşacaktır.

Pragmatist bir düşünür olan John Dewey'in görüşleri ülkemizde çok etkili olmuştur. Dewey, Muallimlerin Yetiştirilmesi" başlığı altında raporunda şu önerilerde bulunmuştur: "*Köy mekteplerine bilhassa Türk hayatının temeli olan çiftçilerin ihtiyacına tekabül edecek mekteplere muallim yetiştirmek için muhtelif tip'te muallim mekteplerine ihtiyaç vardır.*" (Dewey, 1939: 19). O, okulun ve eğitimin görevini katı ve değişmez bilgiler yerine araştırmayı, bilgi sahibi olma ve pratik uygulamayı öğretmek olarak gösterir. Okulla hayat birbirlerinden ayrı şeyler olmamalı, hayat okulun, okul hayatın bir devamı olmalıdır. Bu sebeple okuldaki toplumsal hayat da tamamen demokrasi ilkelerine göre kurulmalıdır. Çünkü demokrasi, sosyal alışkanlıkların değişmesini ve grup içi serbest etkileşimi en iyi gösteren bir yaşam biçimidir (Ogur, 2008: 30).

Cumhuriyeti kuran kadro, ülkeyi ileri götürecek idealist düşünce ve anlayışın, milletin kalkınmasında itici güç olarak görülen eğitim ve yetiştirilen öğretmenler vasıtasıyla güçlü bir şekilde ortaya çıkması için çaba harcamıştır. Bu anlayış, Cumhuriyet döneminde kaleme alınan romanlar ve romanlardaki öğretmen kahramanlar aracılığıyla edebiyatımızda da görülür. Anadolu'da gerçekleştirilmek istenen aydınlanmanın eğitimle başlayacağı düşüncesinden hareketle, ilk olarak öğretmenler Anadolu'da çalışmaya talip olurlar. Bu bağlamda; *Çalikuşu, Yakılacak Kitap, Acımak, Yeşil Gece, Vurun Kahpeye* Anadolu'yu aydınlatmayı -ve halka doğru- giden öğretmen tipleri işleyen romanlar olarak değerlendirilebilir. (Sevinç, 2012: 133).

Cumhuriyet döneminde 1950'li yıllara gelinceye kadar, Türk insanının büyük çoğunluğu köylerde yaşamaktadır. Bu sebeple, eğitimin en önemli hedefi, öncelikle nüfusun çoğunluğunu oluşturan ve üretimin de tarıma bağlı olduğu ekonomik sınıf olan köylünün eğitilmesi olmuştur. Özellikle Köy Enstitülerinin kurulmasının altında yatan en önemli hedefler, köylünün eğitilmesi, yaşam şartlarının buldukları yerde iyileştirilmesi, okul ve öğretmen aracılığıyla modern düşünce, bilim ve teknolojinin teorik ve pratik uygulamaları da kapsayacak biçimde köye ve köylüye götürülmesi şeklinde olmuştur. Cumhuriyet'in ilanından sonra köye yönelik edebî eserlerin sayısında bir artış olmuştur; ancak "köy edebiyatı" denen akım asıl olarak tek-parti döneminde değil, daha çok 1950'den itibaren önemli bir ivme kazanmıştır. Ancak, görece daha zayıf olmalarına rağmen, Cumhuriyet'in ilk döneminde yazılan eserler köy edebiyatı akımının daha sonraki gelişmesi için gerekli alt yapıyı hazırlamıştır (Karaömerlioğlu, 2003).

Köy enstitülü yazarların eserlerinde, öğretmen belirleyici önemde bir yer tutmaktadır. Mahmut Makal'ın *Bizim Köy*'ünden Fakir Baykurt'un *Onuncu Köy*'üne, Talip Apaydın'ın *Ortakçılar, Yarbükü* vb. eserlerde, öğretmenlere "Atatürk inkılabının mümessili" olarak toplum önderliği görevi yüklendiği görülür. Öğretmen, çocuğunu okula göndermeyen aileleri, -daha doğrusu aile reisi olan- babaları ikna etmeye çalışır, "kara kuvvet" dediği din adamlarıyla mücadele eder, köylüye zulmeden ağalara karşı köylüyü" aydınlatır (Çankaya, 2013a: 54-55).

Bir Cumhuriyet aydını ve ideoloğu olan Şevket Süreyya'nın en önemli özelliklerinden biri devlete olan bağlılığıdır. Türkiye'nin sınıfsal yapısını kalabalıkların değiştiremeyeceğini

düşünen ve “devlet nasıl kalkınır” problemi üzerine fikir geliştiren bir Cumhuriyet aydını olarak o, hâkim sınıfın yani devletin yanında yer almayı tercih etmiştir. (Yüksel Gürbüz, 2016:11). Şevket Süreyya Aydemir’in edebî sahadaki denemelerinden biri olan *Toprak Uyanırsa* romanı, köyü ve köylüyü merkeze alır. Aydemir’e göre köy, Cumhuriyet’in Ulusalçı–Halkçı ideolojisinin kutsal mekânıdır (Çankaya, 2013: 477). İncelediğimiz eserde ortaya konulan köy ütopyası, her açıdan bir toplum kalkındırma projesidir. Bu ütopya, Kadro dergisinde defalarca ele alınmıştır. Tütengil’in ‘fazlasıyla iyimser’ ve ‘geniş hayalli’ olarak nitelendirdiği Şevket Süreyya bu eseriyle aydın-köy arasındaki Cumhuriyetin getirdiği yorumlara son vermeye, köy ve köylünün de toplumsal gerçeğimizin bir parçası olduğunu vurgulamaya çalışır (Aslan ve diğerleri, 2014: 21). Aydemir aynı zamanda, ülkenin kalkındırılmasında aydın sorumluluğu yanında, aydınların devlete dayanmadan ve onun imkanlarını harekete geçirmeden bunun mümkün olamayacağı anlayışını ortaya koymuştur.

Bu çalışmada, köyü, köylüyü ve köydeki öğretmenin macerasını anlatan *Toprak Uyanırsa* romanından hareketle, Türkiye’nin eğitim yoluyla kalkındırılması sürecinde, eğitimden beklentilerin ve eğitim-öğretmen idealizminin hangi boyutlarda ortaya çıktığının değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

1. ESERİN MUHTEVASI

Şevket Süreyya Aydemir, kalemi edebî açıdan da dikkate değer bir yazardır. Onun edebî sahadaki denemelerinden biri de *Toprak Uyanırsa* adlı romanıdır. Yazar bu romanda edebiyat dışı yazılarında da eğildiği bir konu olan köyü ve köylüyü merkeze alır. *Toprak Uyanırsa*, köylü uygun imkânlarla eğitilip teşvik edildiğinde ve Anadolu toprağı canlandırıldığında ortaya çıkacak idealize edilen Türkiye’nin portresini çizer. Bu aynı zamanda, anlatıcının/yazarın idealindeki köyün/Anadolu’nun canlandırılmasıdır. Bu köyde herkes mutlu ve huzurludur. Köylüler, Öğretmen aracılığıyla devletin sağladığı imkânlarla el ele verip çalışmakta, karşılığını fazlasıyla aldıkları bu mücadelenin sonunda herkesin yüzü gülmektedir. Romanın başında adeta felâket sahnelerini çağrıştıran köye, aydın-devlet-köylünün ortak çalışmasıyla bolluk, bereket ve mutluluk hâkimdir. Yazar, anlattığı ve idealize ettiği bu köy ile kendi devrindeki köylere alternatif bir köy yaratır. Bununla okuyucuya mukayese imkânı sunar, onu düşünmeye sevk eder.

Her ne kadar eserin başında “Bu, bir roman değildir. Bu, Ekmeksizköy öğretmenin hatıralarıdır.” denilse de eserin pek güçlü olmayan ama kurmaca/kurgusal bir tarafı olduğu açıktır. İçindeki şahıs kadrosuyla, bunların aralarındaki diyaloglarıyla ve belli bir düzen dâhilinde akan olay örgüsüyle eserin bu tarafı kendini belli eder. Bizzat yazarın kendisi de eseri hakkında yazdığı bir yazısında bu kitabın “nihayet ve ister istemez bir roman” olduğunu itiraf eder (Engin, 2015: 23-25).

Eserin olay örgüsü içinde birkaç kez ‘Vatan Cephesi’ geçtiği için, vaka zamanı olarak Demokrat Parti iktidarının son iki yılını belirtmek mümkündür. Roman kahramanı, Ankara’da yaşayan, emekli olmuş bir ilköğretim müfettişidir. Emekli olunca huzurlu bir yaşam sürme, bol bol okuma ve kitaplar yazma gibi hayallerine, maddi imkânsızlıkların neticesinde veda etmek zorunda kalır. Emekliliğinin ilk haftalarından itibaren büyük bir boşluk hissine kapılarak bir öğretmen olarak tekrar mesleğe dönmeye karar verir. Bu durum, aslında kendisinin gelecek planlarında olamayan, şahsi idealizmden ziyade yaşadığı zor şartların bir dayatmasıdır. Romanın aynı zamanda anlatıcısı olan Öğretmen’in atandığı köy, Ankara’ya yakın Keltepe’dir. Köy, adı gibi, içinde yaşayanlara ekmek ve hayat vermektense çok onları âdeta yokluğa

sürükleyen bir mekândır. Hepsi birbirinden perişan 50 kadar hanenin bulunduğu köyün yoksulluğunun en büyük sebebi köyün yakınındaki bataklık. Bu yüzden hemen her sene köyün yarısı sıtma yüzünden yataklara düşer. Köyde yaşayanların hali, bu köyün kurulduğu tabiatın bakımsızlığı, verimsizliği ve unutulmuşluğu Öğretmen’i köye ilk vardığı andan itibaren umutsuzluğa sevk eder. Bu içler acısı manzarayı gören Öğretmen, buradan ilk trenle geri dönecektir. Kendisini burada ilk karşılayan kişi olan Hafız’dır. Öğretmen’in Keltepe’deki çalışmaları sürecinde en yakınında olan ve olumlu yönde bir kişilik değişimi gösteren Hafız, Öğretmen’e bu köyde barınamayacağını söyler. Hafız, imam hatip okulunda okumuş, Ankara’da gençliğinde her türlü yasa dışı işlerin döndüğü bir çevrede büyüyüp yetişmiştir. Bir yakınının yardımı ile bu köye müezzin olarak gelmiş ve köylünün hayatına ayak uydurmuştur. Köye ilk geldiği ilk akşam Öğretmen’in Hafız’la arasındaki konuşmalarda köye “Ekmeksizköy” adı verilir. Bu ad, köyün fakirliğini, çaresizliğini trajik bir dışa vurudur. Öğretmen, buraya gelmeden önce konuştuğu eğitim müdürünün kendisine bu görevi ayarlayabilmek için girdiği zahmetleri, geri dönse tekrar düşeceği boşluk hissini hatırlayarak köyde kalmaya karar verir. İlk önce köyün okulunun şartlarını iyileştirmek çabalarına girişir. Köylünün öğretmene ve okula karşı olumsuz tutumu yanında köylüler çocuklarını okula göndermekte pek istekli davranmamaktadır. Okulların özellikle kırsal kesimde yaşayanlar tarafından tercih edilmediği bu yıllarda köylülerin tercihi, din eğitimi veren “kuran kursları”dır. Keltepe Öğretmeni, diğer köy öğretmenleri gibi, fizikî şartların zorlukları yanında, köylünün bu olumsuz tutumuna karşı mücadele etmek zorunda kalmıştır. Köye giden öğretmenin en önemli görevlerinden biri de çocukları ve halkı okula alıştırmaktır. Bunun için de öğretmenin köylünün nabzını iyi tutması, ona gündelik hayatını kolaylaştıracak pratik ve faydalı bilgiler vermesi, uygulamalar göstermesi de gerekecektir. Çünkü öğretmen, ülkenin her yerinde Cumhuriyet’in ve modern hayatın ilkelerinin hayata geçirilebilmesi için adeta bir “öncü” konumundadır. Köye geldiğinde, hasta yatağında ziyaret ettiği Köy İmamı da “*Köyün dirliğine el atmadıkça Keltepe’ye mektep değil, darülfünun açsan nafile.*” sözleriyle kendisinin tutması gereken yolu işaret etmiştir. Bu söz, Öğretmen’in Keltepe’de yapacağı işin âdeta formülüdür. Becerikli bir organizatör olarak ortaya çıkan Öğretmen, başta Polatlı’daki Garnizon Komutanı Albay’ı, Kaymakam’ı, Ankara’daki Vali Muavinini, Eğitim Müdürünü ve Nafia Vekilini konuşmalarıyla harekete geçirir. Köylünün hayatını kolaylaştıracak ve onun öncelikle tabiatla mücadelesinde galip gelerek üretime geçmesini ve zenginleşmesini sağlayacak projeleri belirler. Önce köyü çoraklaştıran ve köylünün yoksullaşmasına sebep olan bataklık kurutulacaktır. Bundan sonra ortaya çıkacak verimli topraklar köylüye dağıtılacak, modern tarım usullerinin uygulanması ve tarım aletlerinin kullanılmasıyla köylü kalkındırılacaktır. Öğretmen, devletin imkânlarını da seferber ederek, köyde yaşayanları hem hayatlarını değiştirebileceklerine inandırır hem de köylünün eğitime ve aydınlanmaya karşı durmayıp eğitimi kendisi talep eden bir seviyeye ulaştırır. Köyde kooperatif kurulmuş, köy yeniden inşa edilmiş, devlet-köylü iş birliği ile adeta bir cennet yaratılmıştır. Öğretmen, bir taraftan köyün ve köylünün ekonomik yönden geliştirilmesi çalışmalarının yanında modern eğitim uygulamalarına da girişmiştir. Köyde sadece çocukların eğitilmesini yeterli görmez. Okulu gece gündüz açık tutarak köylünün de eğitimine girişir. Köye öğretmen olarak atanan Süleyman Işık’ın eşi ve bir öğretmen olan Semiha Işık ile birlikte kadınların da dâhil edildiği bir eğitim faaliyetine girişilir. Yeniden inşa edilen Keltepe’ye kazandırılan yeni ve modern bir okul ile girişilen işlerin zaferi de ilan edilir. Keltepe, Öğretmen’in öncülüğünde girişilen çabalarla artık kötü kaderini yenmiştir. Bozkırın ortasında ülkenin kalkınmasına örneklik teşkil eden küçük ama mükemmel işleyen bir köy yaratılmıştır. Bunu başaran ise bir Öğretmen’dir.

2. ÖĞRETMENİN KENDİNİ VE ORTAMI SORGULAMASI

Her şeyden önce Öğretmen’i Keltepe’ye getiren etken ondaki eğitim idealizmi değil, emekli bir memurun Ankara’daki yaşam şartlarının ona yeni bir görev alma mecburiyeti vermesidir. Öğretmen, köye ilk vardığında gördüğü manzara karşısında yaşadığı ümitsizlikle kendisini sorgular:

“Ben bir öğretmenim. Hem de tecrübesiz bir öğretmen değilim. Çok köyler, çok akşamlar gördüm. Ama böyle bir köy ve böyle pis bir akşam görmemişimdir. Bu duyguda belki yaşamın da etkisi vardı.

Çünkü ben bir emekliyim. Emekli bir öğretmen. Bir eski ilkokul öğretmeni. Yaşım ellinin çok üstünde. Ama ne var ki bir köye işte gene hoca olmuştum. (...) Şurada burada galiba otuz yıl kadar çalıştım. Basit, iddiasız bir adamım. Arkada bıraktığım yıllara baktığım zaman, elle tutulur, dişe dokunur hiçbir şey yapmadığımı da biliyorum.” (s. 17)

Öğretmenin farkına vardığı bir gerçek de ülkede eğitim adına yapılanların halkın ihtiyaçlarından ve eğitimin gerçek amaçlarından ne derece kopuk olduğudur. Okullarda yetişen aydınlar ve öğretmenler, aldıkları bilgileri gerçek anlamda insanları uyandıracak şekilde kullanabilme becerisinden mahrumdurlar:

“... Öğretmenlikten ziyade gezici maarif hizmetlerinde çalıştım. Eğitim müfettişlikleri, eğitim memurlukları gibi işler. Görevim, köyleri, mektepleri dolaşmaktı. Her gittiğim yerde sınıflara girer çıkardım. Uğradığım çevrelerde beni güler yüzle karşılardı. Benim bir şeyler yapar görünmek, onların da bu yapmacıkları hoş görmek zorunda olduğumuzu iki taraf da bilirdik. Her sınıfta verecek nasihatler, her hocaya söyleyecek sözler bulurdum. Bu nasihatlerin, bu sözlerin değerleri neydi? Ama ben avunurdum.” (s. 18)

“...Anladım ki benim terbiyevi tecrübeler sandığım şeyler, hiç de ahım şahım şeyler değilmiş. Yetiştirdiğim mektepler zaten bana pek bir şey vermemişti. Eğitim usulleri ise her gün değişmektedir. Ben bu usullerin hiçbir zaman önünde gitmemiş, her zaman arkasından koşmuştum. Hulasa benim sanatım ne kafamda ne kalemimde, sadece dilimdeymiş. Her girdiğim sınıfta zaten ya bir ilkokul öğretmeni yahut eğitim müfettişi olarak yaptığım neydi ki? Hocalıkta birtakım kalıpları tekrarlamak, müfettişlikte birtakım mekteplere gitmek, birtakım defterleri, kayıtları yoklamak, notlar almak, notlar vermek ve sonu gelmez bir laf ebeliği... Yarabbi, ben ömrümü meğer ne kadar boş geçirmişim!..” (s. 20-21)

Köyde gördükleri karşısında büyük bir hayal kırıklığı yaşayan Öğretmen, büyük bir çaresizlik ve pişmanlık yaşar. Köyden kaçmaya ve Ankara’daki basit hayatına geri dönmeye kararlıdır:

“... Ben daha yatağa girmeden kararımı vermiştim: Bu köyde kalmayacaktım. Buradan kaçacaktım. Hem de yarından tezi yok... Evet buradan gidecektim. Hem de yarından tezi yok. Benim bu köyde yapacağım bir şey yoktu...” (s. 28).

“... Kararımı bir defa daha tekrarladım: Ne olursa olsun buradan kaçacaktım. Ortadan silinecek, yemeyecek içmeyecek, Hindistan’ın fakirleri, Yogileri gibi elde keşkül kapı kapı dolaşacak ama burada kalmayacaktım.” (s. 32)

Romandaki öğretmenin sık sık, Anadolu’yu ve Anadolu insanını anlatırken, bunların asırlarca ihmâl edilmesine vurgu yaptığı ve hayıflandığı görülür. Bu arada suçlunun kim olduğuna da işaret eder:

“Hepsinin yüzünde harcanmışlığın, terkedilmişliğin mihneti yanında, zalim sert ve tükenmiş toprakla gece-gündüz haşır neşir olmanın soy erkekliliği vardı. Sahte olan, bozulmuş olan, başkalarının sırtından geçinen bizdik. Bütün ömrümüz onları oyalamak, onları aldatmakla geçmişti. Yüzyıllar ve yüzyıllarca onlara ne vermiştik ki? (...) Biz, çiğnediğimiz, ama tanımadığımız bir insan temeli üstüne tünemiş yarasalardık. Onlar ise temeldi ve bizim bu temele karşı bazı görevlerimiz olsa gerekti.” (s. 77)

Eserini, Köy Enstitülü İ. Hakkı Tonguç'a ve bütün yurt sathına yayılmış mücahit eğitimi ordusuna ithaf eden Şevket Süreyya, 'Romanların Anlattığı Köy' başlıklı 10. bölümde Köy Enstitüsü çıkışlı yazarların köye karşı takındıkları olumsuz bakışı kabul etmediğini hissettirir. Önce, Öğretmen'in ağzından şöyle bir tespit yapar: *“Burada hiçbir engelle karşılaşmadım. Hiçbir mücadele geçirmedim. Olaylar sanki kendi kendine gelişti. Kimseyle uğraşmadım, kimseyle çatışmadım. Hâlbuki bize anlatılan köy, bir çatışmalar kördüğümü değil midir?”* (Aydemir,1990: 285). Bu köy, elbette Fakir Baykurt'un *Onuncu Köy*'ünden ve Mahmut Makal'ın *Bizim Köy*'ünden oldukça farklıdır. Şevket Süreyya bu tarz romanların gerçek dışılığını, hatalı mantık örgüsünü, düşünüş tarzındaki kaba önyargıyı eleştirmektedir: *“Hâlbuki bu insanlar da bizdendirler. Onlar da bizim dilimizi konuşurlar (...) Bu dilde de insanlar gene sevmeyi, yakarmayı, acıyı, ya da günlük hayatı pekâlâ dile getirebiliyorlar. Şiirleri, şarkıları, masalları var. (...) onlarda aile duygusu, evlat sevgisi, Tanrı aşkı var (...) Kaldı ki köyün bu tortusundan, bu işlenmemişliğinden köy sorumlu olamaz ki. Köy asırlar boyunca şehrin soygunu, baskını altında yaşamıştır. Adına ülke dediğimiz büyük ortam içinde köy, terk olunmuşluğundan niçin kendi mesul olsun? Onun kaderine hâkim olanların hiç mi suçu yok?”* (Aydemir,1990: 293-294). Yazar, bu sözleriyle, köyün kendine özgü geliştirmiş olduğu sosyal işleyiş ve onun geri kalmışlığının tek sebebinin köylünün kendisi olmadığına dikkat çeker.

3. KÖY EĞİTİMİ VE EĞİTİM SİSTEMİNİ SORGULAMA

Öğretmen, kendisine “Köy eğitimi nedir?” sorusuna cevap verirken, eğitimden ne anladığını şöyle anlatır:

“Aslında eğitim bir bütün olsa gerek. Belki özel bir köy eğitimi yok bile. Eğitim, toplumun canlı varlığına şuurlu ve aktif bir müdahaledir. Konusu insandır. İnsanın kabiliyetlerini belirli bir yönde uyandırmak ve geliştirmek işidir. Zaten eğitimin sosyal yanı da, bu cephesidir. Bu yönü toplumun içinde bulunduğu şartlar ve toplumun içinde yaşadığı çağın istekleri emreder.” (s. 379)

“Evet, bir eğitim, bir de eğitimin sosyal yönü var. Birincisi biraz da soyut bir konu. Bir teknik, bir sanat. Sadece bir vasıta. İkincisi ise dinamik bir unsur. İçinde yaşanan şartların, içinde yaşadığımız çağın bir emri. Toplumun ihtiyaçlarına ve çağın akışına ayak uydurmak işi, yeni bir gaye.” (s. 380)

Köy eğitiminin kendine özgü yönünün olduğuna inanan Öğretmen, bu konuda yapılması gerekenleri de açıklar. Ona göre, bir vasıta olan eğitim, köyün insanına aktif ve şuurlu bir şekilde uygulanmalı, köylünün uyuyan kabiliyetleri, çağdaş hayat temposuna ayak uyduracak şekilde uyandırılmalıdır.

Köydeki eğitimin amacı, köy insanının kabiliyetlerini, zamanın temposuna ayak uyduracak şekilde geliştirmek olmalıdır. Amaç, köylünün kökleşmiş inançlarını değiştirmek, üzerinde yaşadığı toprağın verimsizliğinin köyü ve köylüyü kendine benzetmesini engellemektir. Köylünün maddi ve manevi yapısını değiştirirken köylünün kendi kabuğuna çekilerek fakirliği

ve çaresizliği kabullenişini, kendi küçük çevresinde kurduğu kısırdöngüyü de ortadan kaldırmak gerekmektedir. Köyün ve köylünün yeniden uyanışını, modern dünyanın gerektirdiği hayat tarzına uygun gelişmiş bir sosyo-ekonomik düzene ulaşmasına yardım etmektir.

Öğretmen, köyün bataklığının kurutulması için yapılan toplantılarda yaptığı konuşmaların birinde eğitimin gayesi hakkında şu tespiti yapar:

“Okumak, yazmak, mektep, eğitim bütün bunlar gaye değil vasıtaadır. Gaye, halkın dirliğini değiştirmektir. Onu tabiatla savaşımda silahlandırmaktır. Teşkilatlandırmaktır. Tabiata hâkim kılmaktır. İnsanoğlunun asıl hürriyeti budur.” (s. 170)

Öğretmen, köydeki çocukların nasıl bir eğitime tabi tutulması gerektiği hakkında da açıklamalar yapar. Ona göre, çocuğu köyden koparmadan hayat içinde yetiştirmek gerekir. Çocuk, köyün ve köydeki insan topluluğunun dışında ele alınmamalıdır. Bu sebeple, bizim gibi az gelişmiş ülkelerde, çocuğu köyün küçük âlemi içinde ele almak ve köyle beraber değiştirmeye çalışmak lazımdır. Bunun için de köydeki çocukların kasaba ve şehir merkezlerinde, yatılı okullarda eğitilmesinin sakıncalı olacağına dikkat çeker.

Öğretmen’in Keltepe’de, okul açma ve öğrencilerin okula devamını sağlama gayretini gören köyün Yaşlı İmamı’nın aşağıdaki sözleri, aslında romanda verilmek istenen mesajın kendisidir. Bu sözler, Öğretmen’in köyde başarılı olabilmesinin yolunu ona göstermiştir. Eğitim, sadece okul açmak, öğrenciyi okula toplamak olmamalıdır. Eğer öğretmen, yaşadığı çevrenin şartlarını olumlu şekilde değiştiremezse çabalarının karşılığını alması mümkün değildir. Bunun köyde uzun yıllar yaşamış imamın ağzından verilmesi de oldukça anlamlıdır. Bu mesaj eserde birkaç yerde tekrar edilerek, eserde verilmek istenen mesaj öne çıkarılmaya çalışılmıştır. Çünkü köyün eğitiminde imamın da çok önemli bir figür olduğuna dikkat çekmek yanında, dinî hayatı temsil eden şahsiyetin resmî ideolojinin beklediği zihniyet yapısını ve görüş genişliğini taşıması ayrıca dikkat çekmektedir:

“-Köyü de yazarsın. Mektebi de açarsın. Ama sen bana bak efendi. Köyün dirliğine el atmadan, Keltepe’ye mektep değil ya darülfünun açsan nafile. Sen köyün dirliğine el at oğlum, dirliğine bak...” (s. 81)

Köyün okula kavuşturulması çok önemlidir. Okul ve öğretmen köyde devleti temsil eden en önemli unsurdur. Devletin ve rejimin istediği dönüşümü sağlamakta en büyük görev bu iki kuruma düşmektedir. Bunun bilincinde olan Öğretmen’in ilk amacı, sağlıksız koşullar taşısa da ilkönce okul binası olarak yapılan yapıyı tekrar düzenleyip işler hale getirmektir. Öğretmen’in çabası, Polatlı’daki garnizon komutanının destekleri ile köyün ahır olarak kullanılan eski okulu onarılarak eğitime başlanır. Bu çabalar, çocuklar kadar, köydeki gençlerin ve yaşlıların da eğitime ve öğrenmeye olan arzularını kamçulamıştır. Eserin sonunda, köyün hâkim mevkiine yapılan modern okul, köydeki müspet dönüşümü göstermek yanında, köyün ve devletin elbirliğinin ve başarısının da ifadesi olmuştur.

Öğretmen’in okul açılışında ve derslerdeki uygulamaları da eğitimin uygulama kısmına ait tespitler içermektedir. Okul açılınca, öğrencileri sınıfa yerleştirme konusunda, geleneksel dinî eğitim geleneğini uygulamaya çalışan Hafız’la Öğretmen karşı karşıya gelir. Hafız, kız ve erkek öğrencileri ayrı ayrı oturtmaya çalışır. Öğretmen, ona hiç karışmıyormuş gibi davranarak bunu önler. Öğretmen, çocukları boylarına göre ayırıyormuş gibi yaparak kız ve erkek öğrencileri karıştırarak sıralara oturtur.

Öğretmen’in okulun açılışında yapılacak ilk derse başlangıç hakkındaki düşünce ve uygulamaları da pedagojik bağlamda değerlendirilebilir. Eğitimde çocuğun bir birey olarak

özelliklerini dikkate alan bir eğitim anlayışı önemlidir. Bu eğitim, öğüt, nasihat ağırlıklı olmamalıdır:

“Bizde her başlangıç dersine uzun bir nasihatle girilir. Nasihat çocuğun aklına sesleniştir. Halbuki akıl ölçüleri bu yaşlar için değildir. Bu ölçüler çocukta, eğitim denilen sanatın onlara sunacağı olaylar, onlarda uyuracağı duygularla, çocuk farkına varmadan yavaş yavaş gelişecektir. Bizim Ekmeksizköy okulunda ilk ders nasihatsız başladı. (s. 89)

Öğretmen, çocuğun okuldaki ilk gününün, onda ömrü boyunca etkilerini yaşatan bir gün olduğuna dikkat çeker. Eğer okul, çocuğu ilk günde kazanamazsa, ileride kazanmak için biraz yorulacak demektir. Yaptığı uygulamalarla öğrencileri kazandığına inanan Öğretmen bu durumdan çok memnundur.

İlkokul öğretmenin çocuklara ilk eğitimi veren şahsiyet olmakla, onların kafasında yeni âlemleri açan kişi olduğuna da işaret edilir:

“Çocukların önünde ilk kelimeyi yazan hoca, onların kafalarında yaratılacak yeni bir âlemin ilk temel taşını atan usta gibidir. Bu âlem, insan uygarlığının en etkili, en devamlı zinciri olan yazılar âlemidir. Onların önünde bu yeni âlemin kapısı, sizin kara tahtaya çizdiğiniz işaretlerle açılmaktadır. Onlardan her biri önlerine açılan bu yoldan nerelere kadar ilerler bilinmez. Ama siz bu işaretleri yazarken, ömrü binlerce yıla varan ve daha nice binlerce yıla varacak olan bu yola, yeni bir kuşağın öncülerini elinizle salıyorsunuz demektir.” (s. 92-93)

Köydeki eğitimin öncelikli bir uygulaması da okuma yazma kursu açılmasıdır. Köyde, yaşlı ilerlemiş çocuklar ve köy gençleri için altı ay olarak planlanan okuma yazma kursu açılması kararlaştırılır. Ancak Öğretmen, kursta gelenlere sadece okuma yazma öğretmenin yeterli olamayacağına inanır. Ona göre, bu genç adamlara yarın karşılaşacakları ufukların sınırlarını açmak, yarın açacakları kapıların anahtarlarını vermek gereklidir. Onlar, yarın yaşadıkları köyün dışına çıktıklarında çağdaş bir devletin ülkesi ve meseleleri ile karşı karşıya kalacaklardır. Bu sebeple eğitim konularını gençlerin ufukunu açacak sosyal bilgiler üzerinde yoğunlaştırır. Çünkü gençler, yarının askerleri, askerlik dönüşünde köyün yetişkin, sorumlu vatandaşları olacaktır. Bunun için de ilk konu aile olmalıdır. Çünkü her birey dünyaya gözlerini aile ortamında açar. Evinin, köyünün, ülke ve toplumunun bir üyesi olan ve bir devlet nizamı içinde hakları ve görevleri bulunan bu “vatandaş insan”ın bütün bu anlamlar üzerinde bir şeyler bilmesi gerekmektedir. (s. 230)

Halk eğitiminde verilen eğitimin içeriği düzenlenirken, insanların hayatında yer alan geleneklerin ve kuralların anlaşılması ve bunların sebeplerinin cevaplandırılması da önemlidir. “Nikah niçin herkesin önünde kıyılır?”, “Çocuğa adı ve soyadı niçin törenle verilir?”, “Düğünler niçin ailenin yalnız kendi işi değildir?”, “Bayram günleri niçin vardır?”, “Niçin asker oluruz?” gibi sorular çerçevesinde verilecek vatandaşlık ve sosyal bilgiler eğitimi halkın sosyal eğitim ihtiyacını gidermeye yönelik düzenlemeler olarak ortaya çıkar.

Köydeki eğitim sadece erkeklerin eğitimiyle sınırlanmaz. Köylü kadının eğitimi de önemli bir amaç olarak ele alınmıştır. Bu işi yapacak olan da yine bir kadın olan öğretmendir. Köye öğretmen olarak atanan Süleyman Işık’ın evlendiği bir öğretmen olan Semiha Işık, Öğretmen’in deyişiyle “cevherli, duygulu ve çalışkan” bir hanımdır. Kısa sürede köye gelen gelin gibi çevresini kurup köye karışmayı bilmiştir.

Semiha Işık, köyün kızlarını ve kadınlarını eğitmek için açılan kursun başına geçer. Onun uyguladığı yöntem, öğretmeni oldukça şaşırtır ve sevindirir. Çünkü kadınlara eğitim okuma yazma eğitimiyle değil, kadınların becerilerini ve ihtiyaçlarını dikkate alan, el becerilerine ve

üretim dayanan bir çalışma tarzı ile başlar. Bunun için Semiha Işık, ilk derste kadınların önüne el işleri, kadın eşyaları, süs eşyaları ile dolu bir bohça açar. Bunların nasıl yapılacağını öğretmekle işe başlar. Önce dikiş öğretmekle işe başlar. Böylece kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek el becerilerine sahip olmalarını sağlamak yanında okuma yazma, işlerine yarayacak kadar matematik dersleri de verecektir. Köy kadınları bu eğitim faaliyetinden çok memnundur. Öğretmenin köyde hayalini kurduğu amaçlardan biri olan kadınları eğitimi de işinin ehli olduğunu gösteren uygulamalarla Semiha Işık tarafından yerine getirilmektedir.

Öğretmen'in köyde yapılmasını çok önemseydiği işlerden biri de gençler için köy odası yapılmasıdır. Öğretmenin öncülüğünde, caminin karşısında yaşlı bir kadının evinin bir bölümü köy gençleri için köy odası haline getirilir. Öğretmen, her köyde bir veya birkaç köy odası olması gereğine inanır. Müfettiş olarak gezerken bunu teşvik etmiştir. O, köy odalarını “*bizim köyün yaşayan, iyi bir geleneği*” (s.124) olarak görür.

Öğretmen'in dikkat çektiği hususlardan birisi de üniversitenin halktan ve aydından kopukluğudur. Öğretmen'e göre, ilköğretim öğretmenleri için, üniversite kapalı bir kutudur. “Üniversiteyi iştiriz, ama bilmeyiz. Üniversite ile aramızda bir bağlantı yoktur. İlköğretim ordusuyla üniversite, birbirlerinden ayrıdır. İlköğretim davalarıyla üniversitenin çabaları arasında bir köprü kurulamamıştır. Üniversite ile aramızda müşterek bir dil yoktur.” (s. 257) Eserde, üniversitelerde yapılan çalışmaların ülke gerçeklerinden kopuk oluşu, bilim insanlarının ülkesini ve insanlarını tanıma fırsatı bulamadan çalışma yapmak durumunda kaldıkları gösterilen örneklerle ortaya konulur. Bu konuda üniversite öğretim üyeleriyle tartışmalara giren Öğretmen, onlarla dostluklar kurar. Hatta, onların çalışmalarına katkı olmak ve yaşadıkları ülkenin gerçeklerini yerinde görmelerine imkân vermek için üniversite hocalarını görev yaptığı köye davet eder. Sonuçta Öğretmen, hem eğitim yönünden bir eksikliğin giderilmesine fırsat yaratmış hem de büyük şehirdeki üniversitede çalışan öğretim üyelerini çalışmalarını yapacakları doğal laboratuvarlarına kavuşturmuştur.

Öğretmen'e göre, Türkiye'de eğitimin aksayan yönleri vardır. Bu aksaklıkları da şu başlıklar altında toplamıştır:

-Bizde eğitim gençleri köklerinden koparmaktadır. Onları, koptukları köklere yani ailesine, köyüne, kasabasına dönemeyecek kadar aslına yabancı kılmaktadır.

-Bizde işçi, avukat, doktor, tüccar gibi meslek erbabı lazımdır. Ancak bizde bu üst tabakalar aşırı şişirilmiştir. Bu insanların koptuğu köke ilgisizlikleri hastalık halini almıştır. Ülkede iyi yetişen aydınları, Avrupa ve Amerika'dan kaçan birtakım köksüzlerin eski Cezayir'de “Yabancılar Lejyonu”na ücretli asker yazılmalarına benzetmek mümkündür.

-Türkiye'de çoğu büyük şehirlere biriken bir aydınlar enflasyonu ile karşılaşmamız mümkündür. Böyle bir enflasyon, memlekette siyaset spekülasyonlarının da sebebi olmaktadır. (s. 381-382).

4. EĞİTİM ARACILIĞIYLA KAHRAMANLARIN DÖNÜŞÜMÜ

Öğretmen, köye geldiği zaman tanıdığı insanların sefaletini, amaçsızlığını ve kaderlerine boyun eğmişliklerini görünce ilk önce büyük bir ümitsizlik yaşar. Ancak, öğretmen köyün kaderini değiştirmek için çaba gösterdikçe başta Hafız ve Nurullah Öncü olmak üzere köyün ileri gelen bütün insanları olumlu yönde bir kişilik değişimi ve gelişimi ortaya koymuşlardır.

Bu değişim ve dönüşümün en belirgin örneği Hafız'ın kişiliğinde görülür. Hafız'ın Keltepe' gelmeden önceki durumu şöyle anlatılır:

“Ona Samanpazar’lı Hafız derlermiş. Yalnız Samanpazarı’nda değil Ankara’nın her yerinde onu bilmeyen yokmuş.... Sorduğu adamlar Ankara’nın en namılı zarcıları, kumarcılarıymış. Onlar Hafız’la iyi arkadaşmışlar. Birbirleri için canlarını verirlermiş. Bir zaman oraları hep beraber haraca keserlermiş. Ama bir gün Samanpazarı’nda bir baba dostu:

-Hafız, demiş, sen artık buralardan kaybolsan iyi olur. Ortalıkta soysuzluklar arttı. Polis peşinizde. Sana bir kağıt vereyim de bir köye yollayayım. İmam mı olursun, müezzin mi olursun artık bak. Seni bundan sonra ya kodes ya da orası paklar.” (s.27)

Hafız köye imam vekili olarak gelmiştir. Hafız gerçekte imamlık mesleğinin yeterliliklerine vâkıf değildir:

“-A efendi, sorduğuna bak. Lazım olmaya lazım. Ama şimdi şehirlerde ipini sapını koparan köylere hoca, imam, üfürükçü diye dağılır. Ben bir aralık Ben, bir aralık kuran kurslarında sürttüm. Sesim güzel olduğu için köylere mevlût, ilahi okumaya götürürlerdi. Ama bu sefer burada kötü kapandık. Hoş, uzun boylu bir işim de yok ya. Köylü de benden pek bir şey beklemez. Ölü kaldırır, ezan okur, namaz kaldırırım. Zaten camiye dostlar alışverişte görsün diye gelirler. İçlerinden kaç tanesinin doğru dürüst abdesti olduğunu Allah bilir.” (s. 28)

Romanın ilerleyen bölümlerinde Hafız, kişilerdeki olumlu yönde gelişmenin en dikkat çekici örneği olur. Köyde Öğretmen'in giriştiği işlerde en yakın yardımcısıdır. Öğrenmeye ve yeniliklere son derece meraklıdır. Özellikle merakla başladığı kooperatifçilik konusunda neredeyse bir uzman olur. Köyün gelir giderinin tutulması, kooperatifin işletilmesinde sorumluluk hep Hafız'dadır. Bilgisiyle statüsü de yükselen Hafız, köyden evlenerek aile kurmuştur. Bataklığın kurutulup köylüye arazi verilmesiyle, Hafız, modern tarımın öncülerinden birisi olmayı da başarır. İlerleyen zamanda son derece örnek bir şahsiyet haline gelir. Öğretmen, Hafız'daki bu değişimi ve gelişimi şu sözlerle tespit eder:

“Şartların değişmesiyle insanın değişmesi Samanpazar’lı Hafız’ın şahsında canlı bir misal buldu...” (s. 315), “...Halbuki olan, yalnız, Hafız’ın iyi bir ev erkeği oluşu değildi. Şimdi o önce kendine inanan, sonra herkesin inandığı bir insan oldu.” (s. 316), “Ama asıl değişiklik onun iç âleminde hiç durmadan geliyor. İç âleminde bir pınarın gözeleri açılmış. Durmadan yeni hayat hamleleri fıskırıyor. Yeni arzular, yeni ihtiraslar onu yoğuruyor, şekillendiriyor.” (s. 317)

Bu değişim ve dönüşümün bir örneği de köye Hafız'a yardımcı olarak yeni gelen imam Nurullah Öncü'dür. Öğretmen, onu okuyucuya keskin bir dikkatle şöyle tanıtır:

“Ama bu da başka türlü bir adam. Sakal bırakmış bir genç. Galiba İmam-Hatip okulundan çıkmış. Hareketli, iddialı, hatta belki de savaştan bir tip. Her şeyi kesin konuşuyor. Her bildiği kesin. İsmi Nurullah Öncü. Kendisini herkese: “Ben bir selamet öncüsü’yüm,” diye takdim ediyor. Kıt, kısır bir dağarcık. Ama onu köy düğünlerinde herkese meydan okuyan zayıf, fakat iddialı, sataştan bir pehlivan olarak yetiştirmişler. Yahut o kendisini böyle hazırlamış.” (s. 317)

Öğretmen, onun kişiliğindeki olumlu yönde değişme ve gelişme imkânını keşfetmiştir:

“Hafız, dayanakları zayıf da olsa inanış, hem de ihtiraslı inanış, nefesine ve sözlerine inanış fena bir şey değildir. Hazin olan, ümitsizlik veren şey, ne nefesine, ne kendine, ne de değerlerine inanmamaktır. Bu genç mademki kendini beğeniyor, yaptıklarını, söylediklerini beğeniyor.

Söylediklerinin doğruluğuna, kesinliklerine inanmaktadır. O halde değerleri geliştirecek bir insan karşısındasın. Elverir ki doğrunun, bilginin, gerçeklerin malzemesi ile onu zenginleştirebilesin. (...) Ona yol açmalı, ona yetiştirme ve gerçeklerle yoğrulma imkanı vermeli ki kendi kendini daha iyi tanısin. Ölçüleri dengeleşsin ve kendini yetiştirebilsin” (s. 318)

Öğretmenin Nurullah Öncü’yü önyargıyla yargılamayıp onun savunduğu düşüncelere ve dünya görüşüne karşı hoşgörülü tutum sergiler. Onun kişiliğinde ve düşüncelerindeki yanlışlıkları muhatabını incitmeden ona göstermesi sonucu, Nurullah Öncü, kısa zamanda kendisiyle hesaplaşarak eksikliklerinin farkına varır. Hatta kendini geliştirmek için, köye gelen diğer öğretmen Süleyman Işık’la birlikte, köyde yapılan işlere yardımcı olmak yanında yabancı dil öğrenmek için de çalışmaya başlar.

Nurullah Öncü’nün dönüşümünde etkili olan önemli bir unsur da “kitap” ve “okumak”tır. Öğretmenin yönlendirmesi ve kendisine yeni ufuklar göstermesi sonucu bir düşünsel dönüşüm geçiren Nurullah Öncü, âdeta yeni bir kişilik kazanmıştır. O zamana kadar aldığı eğitimin ve okuduklarının gerçek hayattan ve bilgiden ne kadar kopuk olduğunun farkına varmıştır. O, artık Öğretmen gibi, kendi mesleğinde tıpkı soyadı gibi “öncü” olabilmenin yolunu bulmuştur:

“Bize de bir şey mi okuttular sanki? Niçin gençliğimizi harcarlar? Ben mesleğime inanıyorum. Ona bağlıyım. Kendimi de bir şey sanıyordum. Halbuki hava. Benim, ömrümde okuduğum kitapların sayısı yirmi beşi aşmaz. Onlar da yarım yamalak. Dünyayı anlatan dergiler, kitaplar okumamayı, dünyaya arka çevirmeyi de marifet saydık. Üstlerinde kasvetli türbe, harabe resimleri basılı birtakım karanlık dergileri dinî edebiyat sandık. Ben bu halimle o cami evindeki kitaplığı neyle doldurayım. Bu bizim okulları da acaba ne vakit bir şeye benzetecekler. (...) Galiba öğretmen haklı. Biz ezberciyiz, öğretmen düşünen adam.” (s.328)

O, öğretmenin sözleri ve yaşadığı olaylar sonrasında Köye yapılacak caminin yanındaki imam evine bir kitaplık yaptırmayı kafasına koyar. Ama bu kitaplıkta, şimdiye kadar aldığı eğitim hayatı boyunca okuduğu kitaplar olmayacaktır. Romanın sonunda Nurullah Öncü’nün değişimini Öğretmen şöyle anlatır:

“Selamet öncüsü Nurullah Öncü’ye gelince, o artık mantıklı, muvazeneli, çalışkan, kendini yetiştiren aydın kafalı bir din adamı. Cami bahçesindeki imam evinde ayrı bir okuma odası var. Etajerlerinde kitaplar, dergiler. İngilizcesi, artık ona yetiyor, denebilir. Hatta radyodan dinlediği İngilizce haberlerden, bana bir şeyler bile nakledebiliyor.” (s. 442)

SONUÇ

Şevket Süreyya Aydemir’in edebî sahadaki denemelerinden biri olan *Toprak Uyanırsa* romanı, köyü ve köylüyü merkeze alır. Eserde, “köy-eğitim-öğretmen ve kalkınma” kavramları etrafında gelişen bir köy ütopyası karşımıza çıkmaktadır. Roman kahramanı Öğretmen, Keltepe Köyü için kurguladığı kalkınma modelini tek başına ya da sadece köylüyü harekete geçirerek başaramayacağını farkındadır. Devletin eli ve gücü olmadan, onun sahip olduğu imkânları ortak bir hamleyle harekete geçirmeden arzu edilen ve hedeflenen kalkınmanın gerçekleşmesi mümkün değildir.

Eserde, eğitim ve öğretmen idealizminden kaynaklanan bir hareketle köyün, köylünün dolayısıyla ülkenin kalkınması için Öğretmen’in sözleri ve giriştiği işlerle ortaya çıkan eğitim ilkelerini şöyle özetlemek mümkündür:

- Eğitimin ve köy eğitimin niteliğine dair fikirler Öğretmen'in sözlerinde, giriştiği ve başarıya ulaştığı işler aracılığıyla ortaya çıkar. Köy eğitiminin kendine özgü yönünün olması gerektiği, bir vasıta olan eğitimin köylünün uyuyan kabiliyetlerini, çağdaş hayat temposuna ayak uyduracak şekilde uyandırması ve geliştirmesi gerektiği öne çıkan fikirlerdir. Böylece köylü, eğitim yoluyla kendi köyünü, maddi ve manevi yapısını değiştirirken, içinde bulunduğu dar kalıplardan da kurtulacaktır.
- Köylünün -dolayısıyla içinde bulunulan toplumsal yapının- eğitim ihtiyaçlarını dikkate alan bir eğitim ortamı Öğretmen eliyle düzenlenir. Köyün âtil haldeki okulunun onarılarak faaliyete geçirilmesi, çocukların okula alıştırılması, öğrencileri sınıfa yerleştirme, öğrencilere ilk derste öğüt verme anlayışından kaçınılması belirgin örneklerdir.
- Köydeki yetişkinlerin de geleceğe uyum sağlayabilmelerine imkân verecek bilgilerle eğitilmesi gerektiği anlayışı da toplumun eğitimi yönünden önemlidir. Bu amaçla, köydeki kadınlar köye gelen donanımlı ve becerikli bir öğretmen olan Semiha Işık tarafından eğitilir. Bu eğitim, köy kadınlarının öncelikli ihtiyaçlarının belirlendiği bir program çerçevesinde yürütülmesi eğitim ilkeleri yönünden çok isabetlidir.
- Köy çocuklarının eğitiminde nasıl bir yol izlenmesi gerektiği üzerinde de durulur. Öğretmen, köy çocuklarının kendi kökünden ve çevresinden koparılmış bir eğitim almasına karşıdır. Bu sebeple köy çocuğu köyden koparılmadan, kendi doğal hayatı içinde yetiştirilmelidir. Çocuk, köyün dışında yatılı okullarda veya şehirlerde eğitilmemelidir. Bizim gibi az gelişmiş ülkelerde, çocuğu köyün küçük âlemi içinde ele almak ve köyle beraber değiştirmeye çalışmak lazımdır.
- Eserde dikkat çeken en önemli hususlardan biri de kahramanların olumlu yönde zihinsel ve eylemsel dönüşümüdür. Bu dönüşüm ilk olarak Öğretmen'de görülür. Köye ilk geldiği zaman karşılaştığı olumsuz tablo karşısında çare olarak bu köyden kesinlikle kaçıp kurtulmayı düşünür. Bölgede eskiden yaşamış Gordion uygarlığının kendisinde uyandırdığı duygular ve köyün yaşlı imamının ufuk açan sözleri, Öğretmen'i köyde kalmaya yönelten ve ondaki dönüşümü harekete geçiren etkenlerdir. Köyün tarihî arka planı ve köylünün içler acısı perişanlığı Öğretmen'deki idealizmi ortaya çıkaran iki önemli unsurdur.
- Kahramanlardaki değişimin en keskin değişimin görüldüğü iki kahraman Hafız ve Süleyman Öncü'dür. İkisi de dinî eğitim almış ve köylünün dinî hayatını idare eden bu insanlar başlangıçta olumsuz özellikleriyle karşımıza çıkar. Öğretmenin bunlara karşı sabırlı, müsamahakâr ve onları kendi gerçekleriyle yüz yüze getirerek kendilerini sorgulatan tavrı, bu değişimin en önemli noktasıdır.
- Köyü ve köylüyü ele alan başka romanlardaki öğretmen-imam; resmî ideoloji-dinî yaşam arasındaki keskin çatışmaların aksine bu eserde uzlaştırıcı bir yaklaşım ortaya koyulur. Yazar bu tavrıyla, söz konusu çatışmaların toplumun eğitim yoluyla istenen yönde dönüşümünün önünde ciddi bir engel olmasının önüne geçilebileceğine işaret eder. Romandaki Öğretmen, eser boyunca bu çatışmadan kaçınıp okul-cami kurumlarını ve iki zihniyeti uzlaştırmaya çalışmıştır.
- Romanda, bir insanın tek başına bir şeyi başarabilmesinin mümkün olmadığı düşüncesi, ortak hareket etme, iş birliğine gitme, planlama yapma gibi eğitim ve gerçek hayatta da çok önemli kavramlara ait örnekler işlenmiştir. Farklı kurum ve şahsiyetleri ortak hedefte buluşturan kişinin Öğretmen olarak belirlenmesiyle toplumsal değişim ve dönüşümde

öğretmenin önemine işaret edilmektedir. Öğretmenin idealize edilmesi ve idealist insanlar eliyle arzu edilen toplumsal kalkınmanın gerçekleşeceği ana fikri vurgulanmaktadır.

Bu sonuçlar, eğitim ve öğretmenin, toplumsal kalkınmada hareket noktası ve birleştirici, yönlendirici bir unsur olarak tercih edildiğini ortaya koymaktadır. Bu anlayış, Cumhuriyet döneminin eğitim amaçlarıyla da örtüşmektedir. Bu dönemde Cumhuriyet ideolojisini ve aydınlanmayı Anadolu'nun en ücra köşelerine götürmek için Köy Eğitici Kurslarının ve daha sonra da Köy Enstitülerinin açılması eğitim yoluyla kalkınma düşüncesinin en somut örneklerindedir. Bu eğitim kurumlarında, bu eserdeki Öğretmen gibi idealist ve yaşadığı çevreyi olumlu yönde değiştirecek kabiliyette eğitimcilerin yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Bu anlayış, günümüzdeki öğretmen yetiştirme politikalarına hem örnek olabilecek niteliktedir.

Eserde, Öğretmen'in kişiliği çerçevesinde gelişen düşünceler ve olaylar, yer yer gerçekleri zorlayan özellikler taşımaktadır. Ancak eserin kurgusal bir yapı olması ve ütopyik bir gerçekliğin yansımaları sebebiyle bu durum makul görülebilir. Bunun yanında, Öğretmen'in yapıcı ve dönüştürücü özelliklerini, köylüyle devletin imkânlarını bir araya getirerek ortaya çıkan başarıyı ve Öğretmen'in eğitimin felsefesine dair görüşleri yönlerinden bu eser öğretmen yetiştiren kurumlarda okuyan öğrenciler ve eğitimciler için okunmaya değer nitelikler taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Alan, Cumhur-Bilir, Olgun (2014). Gerçek İle Ütopya Arasında Şevket Süreyya Aydemir, *Humanitas*, Sayı-Number: 3, s. 15-26.
- Arıkan, Saffet (1935). *Cumhuriyet Ayın Tarihi*, Ankara, Nr: 22.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II (1906-1938), Cilt II, Ankara, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları: I, 5. Baskı.
- Aydemir, Ş. S. (1990). *Toprak Uyanırsa*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cenan, Özlem (2015). *İsmet İnönü Dönemi Öğretmen Yetiştirme Politikaları (1938-1950)*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı.
- Çankaya, Erol (2013). Köy Edebiyatı Ve Türk Edebiyatında Köye “İçerden” Bakış Doğuşu, Etkileri, Sonuçları, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/4 Spring, s. 473-488.
- Çankaya, Erol (2013a). Türk Köyü Köy Edebiyatına Nasıl Yansıdı? Köy Enstitülü Yazarlarda Tematik Eğilimler, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/7, s. 49-64.
- Dewey, John (1939). *Türkiye Maarifi Hakkında Rapor*, İstanbul, Devlet Basımevi.
- Engin, Ertan (2015). Didaktik Ve Ütopik Bir Roman: Toprak Uyanırsa, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 25, Sayı: 1, s. 23-30.
- Kalafat, Sezai (2012). *Ortaöğretim Öğretmenlerinin Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi* (Doktora Tezi), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 66 Mart - Nisan 2018

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Karaömerlioğlu, M. Asım (2003). “Erken Dönem Türk Edebiyatında Köylüler”, *Doğu-Batı Dergisi-Edebiyat Üstüne-*, Sayı: 22, s. 105.193.

Ogur, Erol (2008). *Ali Canip Yöntem ve Eğitim (Doktora Tezi)*, Bursa, U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztürk, Cemil (1996). *Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Sevinç, Canan (2012). Aydının Halkla İmtihanı: Ziya Gökalp’in “Halka Doğru” Düsturu Bağlamında Cumhuriyet’in İlk Çeyreğinde Türk Romanında İdealist Öğretmen Tipleri, *Gazi Türkiyat*, S: 10, s.127-163.

Yılman, Mustafa (1987). *Türkiye’de Orta Öğretime Öğretmen Yetiştirmenin Pedagojik Temelleri (Doktora Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.*

Yüksel Gürbüz, Hayriye (2016). *Cumhuriyet Aydını Olarak Şevket Süreyya Aydemir’in Düşünce Dünyası (1923-1976) (Doktora Tezi)*, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.